

Верховний
Суд

ОГЛЯД
правових позицій Верховного Суду
щодо застосування положень Кодексу
України з процедур банкрутства

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за липень – серпень 2022 року

ЗМІСТ

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	6
Порядок розгляду спорів, стороною в яких є боржник (стаття 7 КУзПБ)	6
Щодо предметної, суб'єктної та територіальної юрисдикції (підсудності) господарських судів у співвідношенні з приписами статті 7 КУзПБ	6
Щодо розгляду скарги на дії (бездіяльність) державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця господарським судом, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство боржника	6
II. БАНКРУТСТВО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ	8
Відкриття провадження у справі про банкрутство (статті 38, 39 КУзПБ)	8
Щодо порядку розгляду заяв кредиторів про відкриття провадження у справі про банкрутство, одночасно поданих до проведення підготовчого засідання	8
Щодо законодавчого обмеження на відкриття провадження у справі про банкрутство у період дії карантину	9
Щодо правових підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство за ініціативою кредитора	9
Щодо правових підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство за ініціативою боржника	12
Визнання недійсними правочинів боржника	13
Щодо осіб, які мають право звертатися із заявами про визнання недійсними правочинів боржника	13
Щодо права акціонера на судовий захист своїх інтересів шляхом оспорування правочинів акціонерного товариства в межах справи про банкрутство	15
Щодо застосування підстав недійсності правочинів та положень щодо строків (підозрілого періоду, протягом якого боржник вчиняє правочини), передбачених статтею 42 КУзПБ	15

Розпорядження майном боржника	16
Щодо обов'язку господарського суду здійснювати правовий аналіз заявлених кредиторських вимог та підстав їх виникнення	16
Щодо грошових вимог податкового органу до боржника на суму заборгованості з орендної плати за землю	17
Щодо визнання боржника, в якого відсутні активи для задоволення вимог кредиторів, банкрутом та впливу визначеного законом строку процедури розпорядження майном	18
Ліквідаційна процедура	19
Щодо суб'єктів субсидіарної відповідальності у розумінні статті 61 КУзПБ	19
Щодо об'єктивної сторони правопорушення для покладення на суб'єктів субсидіарної відповідальності у справі про банкрутство	20
Щодо притягнення керівника боржника до субсидіарної відповідальності	21
Щодо підстав покладення солідарної відповідальності на керівника боржника	22
Щодо покладення оплати основної грошової винагороди арбітражного керуючого та його витрат у справі на кредиторів боржника	23
III. ВІДНОВЛЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ	25
Щодо складу і розміру грошових вимог кредиторів, які виникли із зобов'язання боржника, визначених в іноземній валюті	25
Щодо визнання грошовим зобов'язанням боржника в розумінні статті 1 КУзПБ суми основної винагороди приватного виконавця за відсутності доказів фактичного виконання рішення, від суми якого встановлено розмір цієї винагороди при відкритті виконавчого провадження	25
Щодо грошових вимог податкового органу до боржника, який визнаний банкрутом	26
Щодо виключення зі складу ліквідаційної маси боржника майна, яке є предметом забезпечення (іпотеки) за кредитом в іноземній валюті і виявлене на стадії погашення боргів боржника та при формуванні ліквідаційної маси	27

Щодо виключення зі складу ліквідаційної маси боржника неліквідних активів банкрута на підставі частини другої статті 132 КУзПБ	28
IV. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ	29
Щодо заміни позивача його правонаступником у спорі про визнання недійсними результатів аукціону з продажу майна банкрута, який розглядається в межах справи про банкрутство за правилами ГПК України	29
Щодо участі в судовому процесі відокремленого підрозділу ДПС України, утвореного без статусу юридичної особи	29
Щодо оскарження особою, яка заявила грошові вимоги до боржника, грошових вимог іншого кредитора у справі про неплатоспроможність фізичної особи	30
Щодо перегляду ухвали господарського суду про визнання кредиторських вимог за нововиявленими обставинами з підстав відсутності у кредитора права на звернення із заявою про визнання його кредиторських вимог до боржника	30
Щодо права особи, яка ініціювала відкриття провадження у справі про банкрутство, на оскарження в апеляційному і касаційному порядку ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство	31

Перелік уживаних скорочень

ГК України	– Господарський кодекс України
ГПК України	– Господарський процесуальний кодекс України
Закон про банкрутство	– Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»
КГС ВС	– Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КУзПБ	– Кодекс України з процедур банкрутства
ПК України	– Податковий кодекс України
ЦК України	– Цивільний кодекс України

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Порядок розгляду спорів, стороною в яких є боржник (стаття 7 КУзПБ)

Щодо предметної, суб'єктної та територіальної юрисдикції (підсудності) господарських судів у співвідношенні з приписами статті 7 КУзПБ

Тлумачення статті 7 КУзПБ, пункту 8 частини першої статті 20, частини тринадцятої статті 30 ГПК України приводить до висновку про закріплення законодавцем принципу концентрації в межах справи про банкрутство всіх майнових спорів, стороною яких є боржник, який є універсальним та не містить винятків залежно від суб'єктного складу сторін спору.

У частині третій статті 7 КУзПБ законодавець не встановлює інших правил підсудності, а лише конкретизує механізм реалізації приписів пункту 8 частини першої статті 20 ГПК України, частини першої, абзацу першого частини другої статті 7 КУзПБ, визначивши, що матеріали справи, в якій стороною є боржник, щодо майнових спорів з вимогами до боржника та його майна, провадження в якій відкрито до відкриття провадження у справі про банкрутство, надсилаються до господарського суду, в провадженні якого перебуває справа про банкрутство, який розглядає спір по суті в межах цієї справи. Наведені правила застосовні до випадків розгляду майнового спору судом, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, оскільки суддя відповідного суду, який розглядає справу про банкрутство одноособово, діє як суд.

Вирішуючи питання про необхідність розгляду спору, стороною якого є особа, щодо якої відкрито провадження у справі про банкрутство, суди мають виходити не лише з того, чи підлягають такі вимоги вартісній оцінці з урахуванням положень статті 163 ГПК України, а також надати оцінку змісту заявлених вимог в аспекті порушеного права або інтересу, на захист якого такий позов подано.

Якщо наслідком задоволення вимоги, заявленої у справі, стороною якої є особа, щодо якої відкрито провадження у справі про банкрутство, може бути зміна розміру або складу ліквідаційної маси боржника, таку справу слід розглядати у межах справи про банкрутство на підставі статті 7 КУзПБ, а спір є майновим у розумінні положень цього Кодексу.

Детальніше з текстом постанови від 14.07.2022 у справі № 910/1065/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106226680>.

Щодо розгляду скарги на дії (бездіяльність) державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця господарським судом, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство боржника

Установлена вимогами статті 7 КУзПБ концентрація майнових спорів за участю боржника виключно в межах справи про банкрутство дає змогу здійснювати ефективний судовий контроль щодо збереження майнових активів боржника у його

розпорядженні з метою відновлення платоспроможності такого боржника або належного формування ліквідаційної маси банкрута.

Результати розгляду скарги на дії (бездіяльність) державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця, пов'язані з виконанням судового рішення, ухваленого за результатом майнового спору за участі боржника, можуть впливати на рух його майнових активів.

Тому, попри те, що майновий спір за участі боржника було вирішено до відкриття провадження у справі про його банкрутство, розгляд у подальшому процесуальних питань, пов'язаних з виконанням судових рішень у господарській справі, ухвалених за результатами розгляду такого майнового спору, має відбуватися за правилами ГПК України з обов'язковим урахуванням положень статті 7 КУзПБ.

Тобто в такому випадку скарга на дії (бездіяльність) державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця має розглядатися господарським судом, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство боржника, безвідносно до того, що сам майновий спір не розглядався у межах такої справи (оскільки був вирішений до відкриття провадження у справі про банкрутство).

Детальніше з текстом постанови від 29.08.2022 у справі № 910/10877/17 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106078947>.

II. БАНКРУТСТВО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Відкриття провадження у справі про банкрутство (статті 38, 39 КУзПБ)

Щодо порядку розгляду заяв кредиторів про відкриття провадження у справі про банкрутство, одночасно поданих до проведення підготовчого засідання

Ініціюючий кредитор, який першим подав заяву про відкриття провадження у справі про банкрутство до дня початку функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, у разі обґрунтованості такої заяви має легітимні очікування щодо призначення арбітражного керуючого, який зазначений у його заяві, що прямо узгоджується з нормами пункту 2-1 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ.

Ураховуючи приписи абзацу першого частини третьої статті 34, частини восьмої статті 39 КУзПБ, можна стверджувати, що ініціюючий кредитор, який першим подав заяву про відкриття провадження у справі про банкрутство, в разі обґрунтованості такої заяви має легітимні очікування щодо того, що в ухвалі про відкриття провадження у справі про банкрутство будуть зазначені його кредиторські вимоги з визначенням їх розміру.

Одночасний розгляд заяв про відкриття провадження у справі про банкрутство, передбачений частиною четвертою статті 39 КУзПБ, полягає у тому, що в разі коли до проведення підготовчого засідання до господарського суду від різних кредиторів надійшло декілька заяв про відкриття провадження у справі про банкрутство щодо того самого боржника, господарський суд у підготовчому засіданні розглядає заяву, яка надійшла першою, і лише після встановлення необґрунтованості (необхідності повернення без розгляду) першої заяви розглядає по суті наступні заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство.

Наведене свідчить про те, що приписи частини п'ятої статті 38, частини четвертої статті 39 КУзПБ визначають порядок дій господарського суду в підготовчому засіданні, на розгляді якого перебуває декілька заяв про відкриття провадження у справі про банкрутство щодо того самого боржника, які надійшли від різних кредиторів, за умови, що одна із заяв (яка подана першою) повертається без розгляду.

Приписи статті 38 КУзПБ не визначають підставою повернення заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство обставину обґрунтованості раніше поданої заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство до заяв, які подані пізніше.

Оскільки заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство, які подані пізніше, не підлягають розгляду по суті у підготовчому засіданні у зв'язку з обґрунтованістю раніше поданої заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство, а також відповідно до частини першої статті 38 КУзПБ вони не можуть бути повернуті без розгляду і в них зазначаються на виконання вимог абзацу першого частини третьої статті 34 КУзПБ відомості про розмір вимог кредитора до боржника, то для дотримання приписів частини другої статті 47 КУзПБ слід призначати до розгляду в попередньому засіданні грошові вимоги кредиторів до боржника, 8 Рішення, внесені до ЄДРСР, за липень – серпень 2022 року

Огляд правових позицій КГС ВС

що містяться в приєднаних до матеріалів справи заявах про відкриття провадження у справі про банкрутство, які надійшли пізніше.

Детальніше з текстом постанови від 06.07.2022 у справі № 913/288/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105458876>.

Щодо законодавчого обмеження на відкриття провадження у справі про банкрутство у період дії карантину

Пряма вказівка у нормах пункту 1-2 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ та Закону України «Про внесення зміни до Кодексу України з процедур банкрутства щодо недопущення зловживань у сфері банкрутства на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби COVID-19» (далі – Закон), яким внесені відповідні зміни до Кодексу на недопущення відкриття проваджень у справах про банкрутство боржників – юридичних осіб за заявою кредиторів за вимогами до боржника, які виникли з 12.03.2020, є окремим застереженням щодо порядку та календарного періоду застосування цих норм, а також їх поширення на правовідносини в часі.

За наявності підстав, передбачених абзацом сьомим пункту 1-2 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ (грошові вимоги кредитора, що ініціює відкриття провадження у справі про банкрутство до боржника, виникли з 12.03.2020), суд мав відмовити у відкритті провадження у справі про банкрутство в тих випадках, коли питання відкриття провадження вирішувалося судом у період з 17.10.2020 до 06.01.2022 включно.

Заборона відкриття провадження у справах про банкрутство боржників – юридичних осіб за вимогами до боржника поширюється на всі вимоги, що виникли з 12.03.2020, оскільки така заборона є безумовною і діє у всіх випадках неплатоспроможності боржника.

Поняття «вимоги кредитора» (абзац десятий частини першої статті першої, частина третя статті 34 КУзПБ), «вимоги до боржника» (абзац сьомий пункту 1-2 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ в редакції Закону) є тотожними, мають застосовуватися в однаковому значенні у випадку, коли вони є вимогами ініціюючого кредитора. Їх головною ознакою є факт прострочення виконання зобов'язань боржником (невиконання або неналежне виконання грошового зобов'язання у визначений договором строк).

Детальніше з текстом постанови від 16.08.2022 у справі № 910/10741/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106422223>.

Щодо правових підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство за ініціативою кредитора

Системний аналіз статей 1, 8, 34, 39 КУзПБ свідчить, що правовими підставами для відкриття провадження у справі про банкрутство є: наявність грошового 9 Рішення, внесені до ЄДРСР, за липень – серпень 2022 року

зобов'язання боржника перед кредитором, строк виконання якого вплив на дату звернення кредитора до суду; відсутність між кредитором та боржником спору про право стосовно заявлених вимог; до підготовчого засідання суду вимоги кредитора (кредиторів) боржником у повному обсязі не задоволені.

При цьому спір про право – це формально визнана суперечність між суб'єктами цивільного права, яка виникла за фактом порушення або оспорювання суб'єктивних прав однією стороною цивільних правовідносин іншою і потребує врегулювання самими сторонами або вирішення судом.

Отже, під спором про право необхідно розуміти певний стан суб'єктивного права, який є суттю суперечності, конфлікту, протиборства сторін.

Поняття «спору про право» має розглядатися не суто технічно, йому слід надавати сутнісного, а не формального значення.

Тому, вирішуючи питання, чи свідчить вимога кредитора (кредиторів) про наявність спору про право, слід враховувати, що спір про право виникає з матеріальних правовідносин і характеризується наявністю розбіжностей (суперечностей) між суб'єктами правовідносин з приводу їх прав та обов'язків й неможливістю їх здійснення без усунення перешкод у судовому порядку. Спір про право може відбуватися також у випадку, коли на шляху здійснення особою права виникають перешкоди, які можуть бути усунуті за допомогою суду.

Спір про право пов'язаний виключно з порушенням, оспоренням або невизнанням, а також недоведенням суб'єктивного права, при якому існують конкретні особи, які перешкоджають реалізації права.

Здійснюючи розгляд спорів про право, суд встановлює наявність чи відсутність певних обставин (юридичних фактів). За відсутності цих елементів не може бути спору про право.

Юридичні факти – це певні життєві обставини, з якими норми права пов'язують виникнення, зміну або припинення правовідносин.

Якщо у підготовчому засіданні буде з'ясовано, що між ініціюючим кредитором та боржником існують суперечки з приводу їх прав та обов'язків, що вочевидь ставить під сумнів вимогу кредитора, і їх вирішення є можливим лише шляхом встановлення об'єктивної істини, що, у свою чергу, покладає на суд обов'язок вжити всіх визначених законом заходів щодо всебічного, повного та об'єктивного з'ясування дійсних прав і обов'язків сторін, у тому числі із застосуванням інституту доказів і доказування, що притаманно саме для справ позовного провадження, господарський суд відмовляє у відкритті провадження у справі про банкрутство.

Тож наявність між ініціюючим кредитором та боржником суперечностей (розбіжностей) щодо передачі за договором відступлення права вимоги прав вимоги за зобов'язаннями, що виникли на підставі договору поруки, на яких ґрунтуються вимоги кредитора до боржника, наявність спору про право, що розглядається районним судом, впливає на вирішення питання щодо існування заборгованості боржника перед ініціюючим кредитором на підставі договору поруки, яким той обґрунтовує заяву про відкриття провадження у справі про банкрутство. Зазначені обставини свідчать

про наявність спору про право і, як наслідок, є перешкодою для відкриття справи про банкрутство.

Детальніше з текстом постанови від 28.07.2022 у справі № 902/560/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105494377>.

Законодавство не містить переліку будь-яких критеріїв для висновку про існування спору про право, тому в кожному конкретному випадку залежно від змісту правовідносин суд повинен оцінити форму вираження відповідної незгоди учасників провадження щодо існування такого спору.

Відсутність спору про право в розрізі процедури банкрутства полягає у відсутності неоднозначності у частині вирішення питань щодо сторін зобов'язання, суті (предмета) зобов'язання, підстав виникнення зобов'язання, суми зобов'язання та структури заборгованості, а також строку виконання зобов'язання тощо.

Методом встановлення таких фактів є дослідження господарським судом відзиву боржника, заслуховування пояснень представника боржника або дослідження Єдиного реєстру судових рішень, відомості з якого є відкритими та загальнодоступними, щодо наявності на розгляді іншого суду позову боржника до ініціюючого кредитора з питань, що зазначені вище.

Водночас відсутність будь-яких заперечень боржника з приводу зазначеної вимоги кредитора може свідчити про її визнання, а отже, і про відсутність спору між сторонами про право.

Відповідно до статті 204 ЦК України правочин є правомірним, якщо його недійсність прямо не встановлена законом або якщо він не визнаний судом недійсним.

Невстановлення судом обставин заперечення боржника чи іншої особи щодо вимог заявника у вигляді позову (предметом якого є оспорення договорів оренди, на яких ґрунтуються вимоги ініціюючого кредитора), який було б подано до суду до подання заяви кредитора про відкриття провадження у справі про банкрутство, доводить, що між заявником та боржником відсутній спір про право як підстава для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство згідно з частиною шостою статті 39 КУзПБ.

Детальніше з текстом постанови від 20.07.2022 у справі № 904/6023/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105571736>.

Частиною шостою статті 39 КУзПБ визначено, що господарський суд відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо:

- вимоги кредитора свідчать про наявність спору про право, який підлягає вирішенню в порядку позовного провадження;
- вимоги кредитора (кредиторів) задоволені боржником у повному обсязі до підготовчого засідання суду.

Тож належними доказами платоспроможності боржника як однієї з підстав для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство є докази сплати боржником до підготовчого засідання боргу, на підставі якого ініціюючий кредитор звернувся до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство.

Положення КУзПБ не встановлюють обов'язку для ініціюючого кредитора доводити те, що боржник у справі про банкрутство не має можливості виконати майнові зобов'язання, строк яких настав. Доведення обставин можливості виконати майнові зобов'язання, строк яких настав, покладено саме на боржника, про що свідчить те, що боржник може надати підтвердження спроможності виконати свої зобов'язання та погасити заборгованість (частина третя статті 39 КУзПБ).

Детальніше з текстом постанови від 17.08.2022 у справі № 910/15533/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106102072>.

Щодо правових підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство за ініціативою боржника

Відкриття провадження у справі про банкрутство за ініціативою боржника відбувається за таких умов: загроза неплатоспроможності боржника; наявність у боржника майна, достатнього для покриття витрат, пов'язаних з провадженням у справі про банкрутство.

Керівник боржника задля уникнення негативних наслідків для себе у вигляді солідарної відповідальності за борги боржника зобов'язаний подати заяву про банкрутство в порядку та строки, визначені приписами статей 4, 8, 34 КУзПБ.

Завдання підготовчого засідання господарського суду у справі про банкрутство полягає у перевірці обґрунтованості заяви боржника щодо наявності ознак неплатоспроможності та її загрози. Предметом підготовчого засідання є з'ясування наявності підстав, які надають боржнику можливість ініціювати відкриття провадження у справі про банкрутство, тобто ознак загрози неплатоспроможності та виникнення її обставин. Визначальним для вирішення питання про відкриття провадження у справі про банкрутство боржника, який наполягає на загрозі неплатоспроможності, є дослідження обставин конкуренції кредиторських вимог, зіставлення їх розміру з майном боржника, за рахунок якого можна задовольнити кредиторські вимоги.

Отже, під час розгляду заяви боржника, поданої в порядку, передбаченому частиною четвертою статті 34 КУзПБ, суд зобов'язаний перевірити додані до заяви документи щодо їх відповідності вимогам цього Кодексу та іншим нормативно-правовим актам з метою встановлення на підставі належних та допустимих доказів обставин того, чи дійсно задоволення вимог одного або кількох кредиторів призведе до неможливості виконання грошових зобов'язань

боржника в повному обсязі перед іншими кредиторами (загроза неплатоспроможності).

Детальніше з текстом постанови від 06.07.2022 у справі № 914/1661/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105414514>.

Визнання недійсними правочинів боржника

Щодо осіб, які мають право звертатися із заявами про визнання недійсними правочинів боржника

Провадження у справі про банкрутство, на відміну від позовного провадження, призначенням якого є визначення та задоволення індивідуальних вимог кредиторів, має на меті задоволення сукупності вимог кредиторів неплатоспроможного боржника. Досягнення цієї мети є можливим за умови гарантування: 1) охорони інтересів кредиторів від протизаконних дій інших кредиторів; 2) охорони інтересів кредиторів від недобросовісних дій боржника, інших осіб; 3) охорони боржника від протизаконних дій кредиторів, інших осіб.

Насамперед це зумовлено специфікою провадження у справах про банкрутство, яка полягає у застосуванні спеціальних способів захисту її суб'єктів, особливостях процедури, учасників, стадій та інших елементів, які відрізняють таке провадження від позовного.

Безумовно, визнання недійсними правочинів боржника у межах справи про банкрутство спрямоване на досягнення однієї з основних цілей процедури неплатоспроможності – максимально можливе справедливе задоволення вимог кредиторів.

Отже, кредитор (кредитори) та арбітражний керуючий є тими зацікавленими особами у справі про банкрутство, які мають право звертатися з позовами про захист майнових прав та інтересів з підстав, передбачених нормами ЦК України, ГК України чи інших законів, у межах справи про банкрутство і таке звернення є належним способом захисту, який гарантує практичну й ефективну можливість відновлення порушених прав кредиторів та боржника.

Крім того, частина третя статті 12 КУзПБ зобов'язує арбітражного керуючого під час реалізації своїх прав та обов'язків діяти добросовісно, розсудливо та з метою, з якою ці права та обов'язки надано (покладено).

Проаналізувавши документи та фактичні обставини ще на стадії розпорядження майном або у процедурі ліквідації, арбітражний керуючий зобов'язаний самостійно визначитися з наявністю підстав для подання заяви (позову) про визнання недійсними правочинів боржника для збільшення ліквідаційної маси, відновлення порушених прав кредиторів і погашення їх вимог.

Наведене є свідченням, що подання заяв про визнання недійсними правочинів боржника в разі встановлення арбітражним керуючим наявності фінансових правочинів боржника, вчинених у підозрілий період, – це обов'язок арбітражного керуючого, який спрямований на виявлення та повернення майна боржника у справі

про банкрутство, та свідченням безсумнівної повноти дій ліквідатора у ліквідаційній процедурі. За відсутності підстав для твердження, що правочини боржника, укладені у підозрілий період, є фраздаторними, ліквідатор зазначає про таку відсутність у своєму остаточному звіті. Невиконання зазначеного обов'язку є підставою для відмови господарським судом у затвердженні звіту ліквідатора та ліквідаційного балансу, що узгоджується з положеннями частини четвертої статті 65 КУзПБ.

Детальніше з текстом постанови від 19.07.2022 у справі № 904/6251/20 (904/316/21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105436045>.

Правила визначення особи, що наділяється правом заперечувати/оспорювати у справі про банкрутство правочин, вчинений боржником, мають свої особливості.

У разі заперечення такого правочину з підстав, передбачених статтею 42 КУзПБ, коло осіб, що наділяються відповідним правом, прямо визначено положеннями частин першої, другої статті 42 цього Кодексу.

Натомість у разі заперечення такого правочину хоча і у справі про банкрутство, однак з підстав, передбачених нормами ЦК України, ГК України чи інших законів (у порядку статті 7 КУзПБ), коло осіб, що наділяються відповідним правом, визначається за загальним правилом, яке встановлює передумови звернення до суду за захистом порушеного права (статті 15, 16 ЦК України, стаття 4, 41, 45 ГПК України).

Згідно зі статтею 1 КУзПБ матеріально-правовий статус кредитора у справі про банкрутство в розумінні цього Кодексу, що є і учасником, і стороною у справі про банкрутство, який обумовлений та визначається наявністю вимог щодо грошових зобов'язань до боржника, формалізується ухвалою суду про визнання цих вимог, з винесенням якої кредитор наділяється відповідними правами у справі про банкрутство, що презюмуються та впливають з цього матеріально-правового статусу та визначені, зокрема, статтями 45, 48, 52, 64 КУзПБ (право брати участь у прийнятті рішень на зборах кредиторів, заперечувати вимоги іншого кредитора, отримувати задоволення вимог до боржника за рахунок коштів, одержаних від продажу майна банкрута, тощо).

Поряд з цим матеріально-правовий зв'язок кредитора з боржником, що обумовлюється як в межах, так і поза межами справи про банкрутство наявністю вимог кредитора щодо грошових зобов'язань до боржника, а тому не вимагає їх формалізації у справі про банкрутство, наділяє кредитора статусом заінтересованої особи у розумінні наведених положень статей 3, 13, 15, 16, 202, 203, 215 ЦК України з правом на судовий захист шляхом звернення до суду з позовом про визнання недійсним правочину, вчиненого боржником, однак стороною якого цей кредитор не є, а також відповідними процесуальними правами (статті 4, 41, 42, 45, 46 ГПК України).

Положення статті 7 КУзПБ, згідно з якими склад учасників спору, стороною в яких є боржник, визначається відповідно до ГПК України, є відмінними від правил визначення сторін та учасників провадження у справі про банкрутство за КУзПБ.

Право на звернення з позовом у спорі, стороною в яких є боржник, належить також особам, які не є учасниками (стороною) у справі про банкрутство.

Тому в разі звернення кредитора з таким позовом в порядку статті 7 КУзПБ не вимагається формалізація його вимог у справі про банкрутство в розумінні висновків, викладених в постанові КГС ВС від 16.07.2020 у справі № 910/4475/19.

Оцінка та заперечення права кредитора звернутися з відповідним позовом здійснюються за загальним правилом, яке визначає передумови звернення до суду за захистом порушеного права (статті 15, 16 ЦК України, статті 4, 41, 45 ГПК України), зокрема, шляхом спростування особою, що заперечує відповідне право кредитора, існування у кредитора грошового зобов'язання до боржника.

Детальніше з текстом постанови від 19.07.2022 у справі № 904/6251/20 (904/313/21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105458963>.

[Щодо права акціонера на судовий захист своїх інтересів шляхом оспорування правочинів акціонерного товариства в межах справи про банкрутство](#)

Чинне законодавство прямо не визначає кола осіб, які можуть бути позивачами у справах, пов'язаних з визнанням правочинів недійсними, а тому за вимогами статті 16 ЦК України, статті 4 ГПК України, крім учасників правочину (сторін за договором), а в передбачених законом випадках – прокурора, державних та інших органів, позивачем у справі про визнання недійсним правочину може бути будь-яке підприємство, установа, організація, а також фізична особа, чії права та охоронювані законом інтереси порушує цей правочин.

Детальніше з текстом постанови від 21.07.2022 у справі № 908/3468/13 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105890964>.

[Щодо застосування підстав недійсності правочинів та положень щодо строків \(підозрілого періоду, протягом якого боржник вчиняє правочини\), передбачених статтею 42 КУзПБ](#)

Банкрутство за своєю природою є особливим правовим механізмом врегулювання відносин між неплатоспроможним боржником та його кредиторами, правове регулювання якого регламентовано КУзПБ, який введено в дію 21.10.2019, а до введення в дію цього Кодексу – Законом про банкрутство, які визначають особливості провадження у справах про банкрутство, тобто є спеціальними у застосуванні при розгляді цих справ.

Законодавство у сфері банкрутства містить спеціальні та додаткові порівняно з нормами ЦК України та ГК України підстави для визнання оспоруваних правочинів недійсними, що застосовуються в разі, коли боржник перебуває в особливому правовому режимі, який врегульовано законодавством про банкрутство.

Застосування спеціальних норм законодавства про банкрутство є можливим лише за наявності відкритого провадження у справі про банкрутство боржника, 15 Рішення, внесені до ЄДРСР, за липень – серпень 2022 року

а отже, правочин (договір), укладений до відкриття провадження у справі про банкрутство, не може оцінюватися судом щодо його відповідності/невідповідності вимогам спеціального закону про банкрутство.

На відміну від вимог ЦК України та ГК України, законодавство про банкрутство (як стаття 42 КУзПБ, так і стаття 20 Закону про банкрутство в редакції, чинній з 19.01.2013) не визначає вимог до укладеного правочину, а врегульовує спеціальні правила та процедуру визнання недійсними правочинів, укладених боржником, щодо якого відкрито провадження у справі про банкрутство, та містить спеціальні положення щодо строків (сумнівного періоду, протягом якого боржник вчиняє правочини), суб'єктів (осіб, які мають ініціювати право визнання договорів недійсними) і переліку підстав, за наявності яких можна визнавати правочини недійсними.

Темпоральним критерієм для застосування норм статті 42 КУзПБ та статті 20 Закону про банкрутство, в тому числі і до заяв, поданих після введення в дію КУзПБ, є дата відкриття провадження у справі про банкрутство.

Детальніше з текстом постанови від 20.07.2022 у справі № 917/373/18(917/1878/20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105414515> (також див. постанову від 17.08.2022 у справі № 914/2252/20 (914/2523/21)).

Розпорядження майном боржника

[Щодо обов'язку господарського суду здійснювати правовий аналіз заявлених кредиторських вимог та підстав їх виникнення](#)

У справі про банкрутство господарський суд не розглядає по суті спори стосовно заявлених до боржника грошових вимог, а лише встановлює наявність або відсутність відповідного грошового зобов'язання боржника шляхом дослідження первинних документів (договорів, накладних, актів тощо) та (або) рішення юрисдикційного органу, до компетенції якого віднесено вирішення відповідного спору.

Під час розгляду грошових вимог кредиторів у порядку статей 45–47 КУзПБ господарський суд за загальним правилом має виходити з презумпції правомірності і, відповідно, дійсності правочину, на підставі якого виникли грошові вимоги кредитора.

Згідно із частинами другою та третьою статті 215 ЦК України недійсним є правочин, якщо його недійсність встановлена законом (нікчемний правочин). У цьому разі визнання такого правочину недійсним судом не вимагається. У випадках, встановлених цим Кодексом, нікчемний правочин може бути визнаний судом дійсним. Якщо недійсність правочину прямо не встановлена законом, але одна із сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом, такий правочин може бути визнаний судом недійсним (оспорюваний правочин).

Правова природа нікчемних правочинів унеможлиблює здійснення судового розгляду спору щодо визнання їх недійсними в порядку статті 42 КУзПБ, оскільки такі 16 Рішення, внесені до ЄДРСР, за липень – серпень 2022 року

правочини є недійсними за законом та не створюють юридичних наслідків, крім тих, що пов'язані з їх недійсністю.

Тож оспорювані та нікчемні правочини мають різну правову природу та наслідки.

Зважаючи на те, що визнання недійсним нікчемного за законом правочину є неналежним способом захисту прав та інтересів заінтересованої особи, суди під час розгляду грошових вимог кредиторів у порядку статей 45–47 КУзПБ у справі про банкрутство мають досліджувати правочини, на підставі яких виникли грошові вимоги, щодо їх нікчемності (відповідності закону) та ухвалювати рішення щодо визнання грошових вимог (у певному розмірі) з урахуванням відповідних висновків.

Детальніше з текстом постанови від 19.07.2022 у справі № 904/4790/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105504471>.

[Щодо грошових вимог податкового органу до боржника на суму заборгованості з орендної плати за землю](#)

Системний аналіз підпункту 9.1.10 пункту 9.1 статті 9 та підпункту 14.1.147 статті 14 ПК України дає підстави для висновку, що плата за землю є обов'язковим платежем у складі податку на майно, який належить до загальнодержавних податків і зборів та може справлятися у формі земельного податку або орендної плати за земельні ділянки державної і комунальної власності.

Отже, законодавцем визначено, що плата за землю може справлятися як у формі земельного податку, так і у формі орендної плати. При цьому одночасне стягнення такої плати і як земельного податку, і як орендної плати зазначеною нормою закону не передбачено.

Положеннями статті 288 ПК України унормовано, що підставою для нарахування орендної плати за земельну ділянку є договір оренди такої земельної ділянки, оформлений та зареєстрований відповідно до законодавства; платником орендної плати є орендар земельної ділянки; об'єктом оподаткування є земельна ділянка, надана в оренду. Розмір та умови внесення орендної плати встановлюються у договорі оренди між орендодавцем (власником) і орендарем. Розмір орендної плати встановлюється у договорі оренди, але річна сума платежу не може бути меншою 3 відсотків нормативної грошової оцінки.

Оскільки боржник не є власником земельної ділянки, а податковий орган не є стороною договору оренди, у нього відсутні повноваження стягувати орендну плату за договором оренди, укладеним між боржником та міською радою.

Детальніше з текстом постанови від 05.07.2022 у справі № 908/1721/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105268829>.

Щодо визнання боржника, в якого відсутні активи для задоволення вимог кредиторів, банкрутом та впливу визначеного законом строку процедури розпорядження майном

Боржник визнається банкрутом за умови встановлення господарським судом його неспроможності відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані вимоги кредиторів інакше, як через застосування ліквідаційної процедури.

Завдання підсумкового засідання суду полягає у з'ясуванні ознак банкрутства та наявності можливості визначення наступної судової процедури і подальшого здійснення провадження у справі. При винесенні постанови про визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури має бути доведено факт неплатоспроможності боржника, як цього вимагає стаття 205 ГК України, відповідно до положень частини четвертої якої суб'єкт господарювання може бути оголошений банкрутом за рішенням суду в разі неспроможності суб'єкта господарювання через недостатність його майна задовольнити вимоги кредиторів.

КУзПБ закріплено принцип строковості судових процедур у справі про банкрутство, який полягає в тому, що кожна судова процедура у справі може здійснюватися, а дії учасників справи – мають реалізовуватися в межах строку, визначеного цим Кодексом для такої процедури.

Тлумачення змісту положень статей 44, 49 КУзПБ свідчить, що визначений частиною другою статті 44 КУзПБ строк процедури розпорядження майном боржника (до 170 календарних днів) є граничним (не підлягає продовженню), а клопотання про продовження процедури розпорядження майном боржника можуть бути задоволені судом лише за умови, що продовження процедури розпорядження майном боржника буде здійснюватися в межах зазначеного граничного строку.

Системний аналіз приписів частини третьої статті 12, статті 44 КУзПБ приводить до висновку, що виконання арбітражним керуючим як розпорядником майна своїх повноважень, реалізація покладених на нього обов'язків у цій процедурі мають здійснюватися з дотриманням граничних строків, визначених КУзПБ для такої судової процедури, а отже, клопотання арбітражного керуючого під час виконання ним повноважень, зокрема, в судовій процедурі розпорядження майном з огляду на необхідність дотримання принципу строковості судових процедур у справі про банкрутство мають бути заявлені ним своєчасно, без необґрунтованих й невинуватених затримок у їх поданні.

Відсутність активних процесуальних дій арбітражного керуючого в реалізації наданих йому КУзПБ прав та повноважень, звернення до суду з клопотаннями, зокрема, про витребування доказів у переддень/день підсумкового засідання у справі (за відсутності обґрунтування поважності на це підстав) вочевидь не сприяють дотриманню принципу строковості процедури розпорядження майном, а отже, і зменшенню негативних наслідків надмірної тривалості цієї процедури як для кредиторів, так і боржника.

Зволікання із введенням процедури ліквідації банкрута та порушення строків здійснення судової процедури розпорядження майном боржника зумовлюють затягування розгляду справи про банкрутство, порушення прав кредиторів на своєчасне задоволення кредиторських вимог, збільшення витрат, пов'язаних

18 Рішення, внесені до ЄДРСР, за липень – серпень 2022 року

із здійсненням процедур банкрутства, оскільки має наслідком зростання (нарощування) грошової винагороди та витрат арбітражного керуючого (розпорядника майна), пов'язаних з виконанням ним повноважень у справі.

Сама по собі наявність клопотання розпорядника майна, поданого в день підсумкового засідання про витребування доказів, не є безумовним свідченням наявності активів у боржника для задоволення вимог кредиторів, тоді як подальше здійснення поза межами визначеного КУзПБ граничного строку процедури розпорядження майном боржника не сприяє поліпшенню фінансово-господарського становища боржника, а, навпаки, зумовлює збільшення наявної в нього кредиторської заборгованості та, зрештою, зменшує вірогідність повного задоволення вимог кредиторів.

Відмова в задоволенні клопотання розпорядника майна, поданого в день підсумкового засідання у справі про витребування доказів і спрямованого на з'ясування майнового стану боржника, не позбавляє права ліквідатора на вчинення таких дій після відкриття ліквідаційної процедури.

Детальніше з текстом постанови від 14.07.2022 у справі № 925/409/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105981893>.

Ліквідаційна процедура

Щодо суб'єктів субсидіарної відповідальності у розумінні статті 61 КУзПБ

За змістом частини другої статті 61 КУзПБ суб'єктів субсидіарної відповідальності умовно можна поділити на дві групи:

I група – засновники (учасники, акціонери) та інші особи, які згідно із законом за своїм юридичним статусом та відповідно до установчих документів мають право безпосередньо давати обов'язкові для виконання боржником (його органів управління) вказівки, приймати рішення, видавати розпорядження чи накази боржнику. У законодавстві України віднесені до цієї групи особи іменуються як: «заінтересовані особи стосовно боржника» (стаття 1 Закону про банкрутство, стаття 1 КУзПБ), «пов'язані особи» (стаття 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції», підпункт 14.1.159 статті 159 ПК України, стаття 52 Закону України «Про банки та банківську діяльність»), «кінцевий бенефіціарний власник (контролер)» (стаття 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»);

II група – інші особи, які не мають формалізованих зв'язків з юридичною особою – боржником, однак мають змогу іншим чином визначати та впливати на поведінку боржника в господарських відносинах. Такі особи самостійно або спільно з іншими особами визначають волю боржника щодо здійснення або утримання від здійснення певних дій.

Для вирішення питання щодо кола необхідних і достатніх обставин, які мають бути доведені суб'єктом звернення (ліквідатором) та підлягають встановленню судом 19 Рішення, внесені до ЄДРСР, за липень – серпень 2022 року

для покладення субсидіарної відповідальності, необхідна конкретизації об'єктивної сторони правопорушення з доведення до банкрутства/банкрутства з вини відповідальних суб'єктів, за яке покладається субсидіарна відповідальність з огляду, зокрема, на сукупність таких обставин щодо боржника та дій (бездіяльності) відповідальних суб'єктів:

1) вчинення суб'єктами відповідальності, за відсутності у боржника будь-яких активів дій/бездіяльності, спрямованих на набуття/збільшення кредиторської заборгованості боржника без наміру її погашення (вказівка на вчинення правочину без наміру його реального виконання боржником через відсутність матеріальних, фінансових, інформаційних, технічних, кадрових ресурсів; невиконання податкових зобов'язань, бездіяльність щодо стягнення дебіторської заборгованості тощо). При цьому не забезпечені реальними активами внески до статутного фонду боржника активами не вважаються;

2) прийняття суб'єктами відповідальності рішення, вказівка на вчинення майнових дій з виведення активів боржника за наявності у боржника заборгованості та за відсутності будь-яких інших ресурсів (перспектив їх отримання боржником) для погашення заборгованості боржника (що вказує на мету – ухилення від погашення боржником заборгованості та її збільшення);

3) прийняття суб'єктами відповідальності рішення, вказівка на вчинення дій/бездіяльності з набуття/збільшення кредиторської заборгованості боржника в один і той самий період часу (податковий період тощо) або з незначним проміжком часу з прийняттям рішення, вказівкою на вчинення майнових дій з виведення активів боржника за відсутності будь-яких інших ресурсів (перспектив їх отримання боржником) для погашення заборгованості боржником.

Дослідження обставин поведінки (дій чи бездіяльності), яка має причинно-наслідковий зв'язок з відповідальністю, передбаченою частиною другою статті 61 КУЗПБ, а також встановлення вини суб'єктів субсидіарної відповідальності у справі про банкрутство здійснюються судом, що вирішує спір про субсидіарну відповідальність у справі про банкрутство. Водночас при вирішенні питання щодо вини (виду вини) суб'єкта субсидіарної відповідальності слід виходити з обов'язків та повноважень суб'єктів відповідальності щодо боржника, покладених на них законом та/або статутом, враховуючи при цьому положення частин першої – третьої статті 4 КУЗПБ.

Детальніше з текстом постанови від 30.08.2022 у справі № 43/550-50/327-2012 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106150201>.

Щодо об'єктивної сторони правопорушення для покладення на суб'єктів субсидіарної відповідальності у справі про банкрутство

Для застосування такого виду цивільної відповідальності як субсидіарна судами має бути встановлено склад цього правопорушення, а саме об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт та суб'єктивну сторону.

Щодо об'єктивної сторони складу правопорушення.

У результаті дій та/або бездіяльності (протиправної поведінки) контролюючих осіб, які використовують свої корпоративні права як владу над юридичною особою, з метою завдати шкоди боржнику та кредиторам особа втрачає здатність до підприємництва. Первинною є шкода, що завдається майну юридичної особи і її здатності до майнової діяльності. Шкода, що завдається майновій сфері юридичної особи, стає причиною розладу процесу організації та управління, тягне за собою зупинення виробничої діяльності і припинення господарських відносин з контрагентами і, зокрема, з кредиторами. Шкода виступає як мета, а протиправна поведінка – як засіб для її досягнення.

Для застосування субсидіарної відповідальності необхідним є доведення відповідно до частини другої статті 61 КУзПБ та з урахуванням положень статей 74, 76, 77 ГПК України причинно-наслідкового зв'язку між винними діями/бездіяльністю суб'єкта відповідальності та настанням негативних для боржника наслідків (неплатоспроможності боржника та відсутності у нього активів для задоволення вимог, визнаних у процедурі банкрутства вимог кредиторів). Обов'язок такого доведення покладається на ліквідатора.

Якщо ліквідатором у справі про банкрутство заявлено вимоги про покладення субсидіарної відповідальності на декількох осіб (учасників/засновників, керівників, інших осіб), суд має врахувати, що особи вважаються такими, що спільно завдали шкоди, якщо вони завдали неподільну шкоду взаємопов'язаними сукупними діями або діями з єдністю наміру. Солідарний характер відповідальності осіб, що спільно завдали шкоди, пояснюється неподільністю результату їх шкідливих діянь та необхідністю створення умов для відновлення порушених прав потерпілого.

У разі невстановлення таких вимог (щодо спільно завданої шкоди) наявність елементів складу цивільного правопорушення щодо кожного з відповідачів (осіб, які притягуються до субсидіарної відповідальності) та неподільність завданої шкоди щодо кожної з цих осіб мають бути обов'язково встановлені, зокрема, з метою задоволення заяви потерпілого (у разі її подання) про визначення відповідальності кожної особи у частці відповідно до ступеня її вини. У випадку неподання такої заяви усі особи несуть солідарну відповідальність.

Детальніше з текстом постанови від 02.08.2022 у справі № 908/314/18 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105747984>.

Щодо притягнення керівника боржника до субсидіарної відповідальності

Вирішуючи питання щодо вини (форми вини) суб'єкта субсидіарної відповідальності, слід виходити з обов'язків та повноважень суб'єктів відповідальності щодо боржника, покладених на них законом та/або статутом, враховуючи при цьому положення частин першої, третьої статті 4 КУзПБ.

Особи, які виступають від імені юридичної особи, зобов'язані діяти не лише в межах своїх повноважень, а й добросовісно і розумно. Між господарським

21 Рішення, внесені до ЄДРСР, за липень – серпень 2022 року

товариством та його посадовою особою (зокрема директором чи генеральним директором) у процесі діяльності складаються відносини довірчого характеру, у зв'язку з чим протиправна поведінка зазначеної особи може виражатися не лише у невиконанні нею обов'язків, прямо встановлених установчими документами товариства, чи перевищенні повноважень при вчиненні певних дій від імені товариства, а й у неналежному чи недобросовісному виконанні таких дій без дотримання меж нормального господарського ризику, з особистою заінтересованістю чи при зловживанні своїм розсудом, прийнятті очевидно необачних чи марнотратних рішень.

Недодержання принципу добросовісності перетворюється на винну поведінку, оскільки протиправне порушення суб'єктивних цивільних прав особи є прямим наслідком дій зобов'язаної особи, яка, зважаючи на конкретні обставини, могла усвідомлювати характер своїх дій як таких, що можуть завдати шкоди.

Банкрутство (неплатоспроможність) не є одномоментним процесом, а суд лише констатує цей стан, до якого призводять дії (бездіяльність) у широкому часовому проміжку.

Тлумачення частини другої статті 61 КУзПБ свідчить про відсутність заборони для покладення субсидіарної відповідальності на суб'єктів відповідальності, якщо на час порушення/здійснення провадження у справі про банкрутство їх повноваження припинилися. Час, що минув з дати припинення повноважень суб'єктів відповідальності до дати порушення справи про банкрутство боржника, не є вирішальним чинником, що впливає на встановлення складу об'єктивної сторони правопорушення, однак має враховуватися судами поряд з іншими обставинами справи при встановленні причинно-наслідкового зв'язку між винними діями суб'єкта відповідальності та настанням негативних наслідків у боржника, які є підставою субсидіарної відповідальності (зокрема, встановлення обставин щодо можливості усунення таких негативних наслідків іншими посадовими особами боржника, які були наділені управлінськими функціями щодо боржника після припинення повноважень суб'єкта відповідальності, однак не вчинили належних дій з усунення негативних наслідків).

Детальніше з текстом постанови від 05.07.2022 у справі № 916/1272/18 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105493734>.

Щодо підстав покладення солідарної відповідальності на керівника боржника

Загроза неплатоспроможності відповідно до КУзПБ настає у разі, якщо задоволення вимог одного або кількох кредиторів призведе до неможливості виконання грошових зобов'язань боржника в повному обсязі перед іншими кредиторами.

Отже, умовами/складовими для встановлення щодо боржника такого складного за своїм змістом юридичного факту як загроза неплатоспроможності боржника

є одночасна (зокрема протягом місячного періоду, визначеного частиною шостою статті 34 КУзПБ) наявність таких юридичних фактів:

(1) існування у боржника щонайменше перед двома кредиторами зобов'язань, строк виконання яких настав та визначається за правилами закону, що регулює відповідні правовідносини (купівлі-продажу, поставки, підяду, позики, бюджетні та податкові тощо);

(2) розмір всіх активів боржника є меншим, ніж сумарний розмір зобов'язань перед всіма кредиторами боржника, строк виконання яких настав за правилами закону, що регулює відповідні правовідносини (купівлі-продажу, поставки, підяду, позики, бюджетні та податкові тощо), тобто такий майновий стан боржника за всіма його показниками (основними фондами, дебіторською заборгованістю, строк виконання зобов'язань щодо якої настав, тощо), який за оцінкою сукупної вартості всіх активів боржника не здатний забезпечити задоволення вимог виконання зобов'язань перед всіма кредиторами, строк виконання яких настав, ні у добровільному, ні у передбаченому законом примусовому порядку.

Обчислення визначеного абзацом першим частини шостої статті 34 КУзПБ місячного строку для обов'язку боржника звернутися із заявою про відкриття провадження у справі у разі загрози неплатоспроможності починається з того моменту, коли за правилами закону, що регулює відповідні правовідносини між кредитором (кредиторами) та боржником (купівлі-продажу, поставки, підяду, позики, бюджетні та податкові тощо), одночасно є факт настання строку виконання боржником зобов'язань щонайменше перед двома його кредиторами (1) разом із фактом перевищення в той самий момент (звітний період) сумарного розміру цих зобов'язань над розміром всіх активів боржника (2), які в сукупності і свідчать про ознаки загрози неплатоспроможності боржника.

Водночас за загальним правилом норма права діє стосовно фактів і відносин, які виникли після набрання чинності цією нормою. Тобто до події, факту застосовується закон (інший нормативно-правовий акт), під час дії якого вони настали або відбулися.

Оскільки загроза неплатоспроможності боржника сталася у 2015 році, підстав для застосування до керівника боржника солідарної відповідальності за незадоволення вимог кредиторів відповідно до частини шостої статті 34 КУзПБ, який введено в дію 21.10.2019, немає.

Детальніше з текстом постанови від 27.07.2022 у справі № 902/1023/19 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105612019>.

[Щодо покладення оплати основної грошової винагороди арбітражного керуючого та його витрат у справі на кредиторів боржника](#)

Згідно з частинами першою, четвертою, сьомою статті 43 Конституції України кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Кожен має право на належні,

безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом. Право на своєчасне одержання винагороди за працю захищається законом.

Кредитори за умови непогодження з роботою арбітражного керуючого, з належним виконанням покладених на нього функцій, з розміром оплати праці арбітражного керуючого мають право подавати скарги на дії арбітражного керуючого, порушувати питання про відсторонення його від виконання повноважень, оскаржувати ухвали суду про затвердження звітів про нарахування і виплату грошової винагороди

Кредитори як споживачі послуг арбітражного керуючого, які очікують на результат його діяльності, мають усвідомлювати, що арбітражний керуючий, в свою чергу, правомірно очікує на отримання передбаченої законом грошової винагороди у зв'язку з належним здійсненням ним повноважень розпорядника майна, ліквідатора, керуючого санацією, керуючого реструктуризацією, керуючого реалізацією у конкретній справі. Оплата грошової винагороди у випадку неможливості її здійснення з інших джерел має покладатися на кредиторів (кредитора) неплатоспроможного боржника.

За відсутності у боржника будь-яких майнових активів покладення оплати основної грошової винагороди арбітражного керуючого та його витрат у справі на кредиторів боржника є правильним як у разі створення ними фонду для авансування таких витрат відповідно до частини п'ятої статті 30 КУзПБ, так і за ухвалою суду пропорційно сумах визнаних вимог, адже залишається єдиним можливим засобом дотримання принципу оплатності послуг арбітражного керуючого згідно зі статтею 43 Конституції України та статтею 30 КУзПБ.

Детальніше з текстом постанови від 10.08.2022 у справі № 916/956/13 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105960986>.

III. ВІДНОВЛЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Щодо складу і розміру грошових вимог кредиторів, які виникли із зобов'язання боржника, визначених в іноземній валюті

Зазначення в резолютивній частині судового рішення суми боргу за кредитним договором лише в національній валюті не спростовує тієї обставини, що в разі коли зобов'язання боржника визначені в іноземній валюті, склад і розмір грошових вимог кредиторів визначаються в національній валюті за курсом, встановленим Національним банком України на дату подання кредитором заяви з грошовими вимогами до боржника.

Якщо після ухвалення такого судового рішення кредитор не використав свого права вимагати виконання рішення про стягнення заборгованості, в тому числі і за рахунок іпотечного майна, він не втратив права на звернення з кредиторськими вимогами у справі про банкрутство в порядку статті 45 КУзПБ.

Детальніше з текстом постанови від 06.07.2022 у справі № 903/832/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105324964>.

Щодо визнання грошовим зобов'язанням боржника в розумінні статті 1 КУзПБ суми основної винагороди приватного виконавця за відсутності доказів фактичного виконання рішення, від суми якого встановлено розмір цієї винагороди при відкритті виконавчого провадження

Системне тлумачення частини першої статті 1, частини першої статті 45, частини першої статті 122 КУзПБ приводить до таких висновків:

- змістом грошового зобов'язання є документально підтверджене кредитором право вимоги і кореспондуючий йому обов'язок боржника здійснити платіж, тобто вчинити дію (дії) з передачі певної суми грошей (можливість їх вираження саме в грошових одиницях є визначальною для таких зобов'язань) незалежно від підстав виникнення такого обов'язку, перелік яких не є вичерпним та може виникати в різних видах правовідносин, що можуть мати як приватноправовий, так і публічно-правовий характер;

- визначаючи сутність грошових зобов'язань боржника у процедурі банкрутства, законодавець прямо передбачив виключний перелік виплат з боку боржника, які не охоплюються змістом відповідної категорії майнових зобов'язань.

Сплата основної винагороди є обов'язком (зобов'язанням) боржника перед приватним виконавцем, за законом охоплюється змістом грошових зобов'язань боржника у процедурі банкрутства, визначених в абзаці п'ятому частини першої статті 1 КУзПБ, і за певних умов може бути вимогою приватного виконавця (кредитора) щодо грошових зобов'язань до боржника (боржника у виконавчому провадженні).

Аналіз положень статті 31 Закону України від 02.06.2016 № 1403-VIII "Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів" свідчить, що:

25 Рішення, внесені до ЄДРСР, за липень – серпень 2022 року

- сума основної винагороди приватного виконавця, визначена ним у постанові при відкритті виконавчого провадження, фіксує розрахунок такої винагороди на час відкриття виконавчого провадження та не є сумою, яка гарантовано має бути стягнута за наслідками виконання рішення, зокрема у випадках неповного виконання або ж невиконання відповідного виконавчого документа;

- саме лише існування постанови про стягнення винагороди приватного виконавця, винесеної при відкритті виконавчого провадження, не означає безумовного та гарантованого стягнення основної винагороди з боржника у визначеному в такій постанові розмірі, адже вона не надає права приватному виконавцю стягувати розраховану ним на час відкриття виконавчого провадження суму винагороди без повного чи часткового фактичного виконання рішення.

Системне тлумачення абзацу п'ятого частини першої статті 1 КУзПБ та частин першої – сьомої статті 31 Закону України від 02.06.2016 № 1403-VIII "Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів", частини першої статті 42, частин першої, другої статті 45, статті 46 Закону України від 02.06.2016 № 1404-VIII "Про виконавче провадження", пункту 19 постанови Кабінету Міністрів України від 08.09.2016 № 643 "Про затвердження Порядку виплати винагород державним виконавцям та їх розміри і розмір основної винагороди приватного виконавця" дає підстави для висновку, що грошове зобов'язання боржника як особи, неспроможної виконати свої грошові зобов'язання зі сплати основної винагороди приватного виконавця, обумовлено законодавцем фактичним стягненням приватним виконавцем з боржника суми, що підлягає стягненню за виконавчим документом і виникає у пропорційній сумі до фактично стягнутої у випадку відсутності у боржника коштів на сплату основної винагороди приватного виконавця в межах виконавчого провадження.

Детальніше з текстом постанови від 07.07.2022 у справі № 916/1456/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106150190>.

Щодо грошових вимог податкового органу до боржника, який визнаний банкрутом

У справі про банкрутство з моменту визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури, порядок погашення податкових зобов'язань або стягнення податкового боргу з такого боржника регулюється законодавством про банкрутство. Ураховуючи вимоги статті 59 КУзПБ, у боржника, визнаного судом банкрутом, не виникає обов'язку зі сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), нарахованих після визнання боржника банкрутом, крім витрат, безпосередньо пов'язаних із здійсненням ліквідаційної процедури.

За змістом положень статей 57, 58 ПК України грошові зобов'язання суб'єкта господарювання щодо сплати податкових платежів, визначених контролюючим органом під час податкової перевірки, виникають з моменту отримання підприємством – платником податків податкового повідомлення-рішення із зазначенням суми грошового зобов'язання, що підлягає сплаті, та граничних строків

його сплати або після завершення оскарження в адміністративних судах такого рішення з набранням сили відповідним судовим рішенням.

Тож, якщо вимоги податкового органу виникли на підставі податкових повідомлень-рішень після визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури, вони підлягають відхиленню на підставі частини першої статті 59 КУзПБ.

Детальніше з текстом постанови від 28.07.2022 у справі № 904/2166/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105725032>.

Щодо виключення зі складу ліквідаційної маси боржника майна, яке є предметом забезпечення (іпотеки) за кредитом в іноземній валюті і виявлене на стадії погашення боргів боржника та при формуванні ліквідаційної маси

У справі про неплатоспроможність боржника – фізичної особи, яка має окрім іншої також заборгованість за кредитом в іноземній валюті, забезпеченим квартирою або житловим будинком, що є єдиним місцем проживання сім'ї боржника, застосовується лише процедура реструктуризації боргів боржника згідно з планом реструктуризації або мировою угодою, тоді як процедура погашення боргів (у якій здійснюється формування ліквідаційної маси та вирішуються пов'язані з цим питання: отримання дозволу на продаж окремих видів майна боржника, виключення зі складу ліквідаційної маси, реалізація майна боржника тощо) не застосовується.

Обставини неможливості завершення справи про неплатоспроможність боржника – фізичної особи (за заборгованістю, зокрема, за кредитом в іноземній валюті, забезпеченим квартирою або житловим будинком, що є єдиним місцем проживання сім'ї боржника) у процедурі реструктуризації боргів боржника та законодавча заборона на застосування подальшої судової процедури – погашення боргів боржника в сукупності вказують на можливість застосування залежно від встановлених обставин передбаченої КУзПБ (зокрема, частинами десятою, одинадцятою статті 126, пунктом 5 розділу "Прикінцеві та перехідні положення" КУзПБ) підстави для закриття провадження у справі про неплатоспроможність: через законодавчі обмеження щодо застосування подальшої (після процедури реструктуризації боргів боржника) процедури погашення боргів боржника.

Тож суди мають дослідити докази у справі щодо наявності у сім'ї боржника єдиного місця проживання, обставин належності боржника до окремої категорії боржників – фізичних осіб (за заборгованістю за кредитом в іноземній валюті, забезпеченим квартирою або житловим будинком, що є єдиним місцем проживання сім'ї боржника) для вирішення питання про застосування до нього особливостей, визначених пунктом 5 розділу "Прикінцеві та перехідні положення" КУзПБ, і, відповідно, вирішити питання щодо можливості подальшого провадження у справі в процедурі погашення боргів боржника з огляду на підстави для її застосування та визначені статтею 126 КУзПБ правові наслідки рішення кредиторів про відмову у схваленні плану реструктуризації боргів боржника

в умовах, коли подальша процедура погашення боргів до такого боржника не застосовується.

Детальніше з текстом постанови від 05.07.2022 у справі № 911/2891/19 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105268781>.

[Щодо виключення зі складу ліквідаційної маси боржника неліквідних активів банкрута на підставі частини другої статті 132 КУзПБ](#)

Статтею 132 КУзПБ встановлений порядок виключення окремих майнових об'єктів боржника – фізичної особи зі складу ліквідаційної маси. За частиною першою цієї статті суд має право за вмотивованим клопотанням боржника та інших учасників провадження у справі про неплатоспроможність виключити зі складу ліквідаційної маси майно боржника, на яке згідно із законодавством може бути звернено стягнення, але воно є необхідним для задоволення нагальних потреб боржника або членів його сім'ї.

Відповідно до частини другої статті 132 КУзПБ господарський суд має право виключити зі складу ліквідаційної маси майнові об'єкти вартістю не більше 10 розмірів мінімальної заробітної плати, які є неліквідними чи дохід від реалізації яких істотно не вплине на задоволення вимог кредиторів.

За змістом частини третьої статті 132 КУзПБ загальна вартість майна боржника, що виключається зі складу ліквідаційної маси відповідно до положень цієї статті, не може перевищувати 30 розмірів мінімальної заробітної плати.

Наведені положення підлягають застосуванню залежно від характеристик (виду) майна боржника. Так, у випадку застосування частини першої названої статті має враховуватися пов'язаність майна із потребами боржника або членів його сім'ї, а положення частини другої застосовуються з урахуванням вартісної характеристики майна боржника (ліквідності) та істотного впливу отриманих від реалізації такого майна коштів на задоволення вимог кредиторів.

Частини перша та друга статті 132 КУзПБ можуть застосовуватися окремо одна від одної, а не у послідовному порядку (тобто спочатку частина перша, а потім частини друга і третя), оскільки визначальним для застосування тієї чи іншої частини названої статті є встановлення різновиду майна боржника за притаманними конкретному майновому об'єкту певними суттєвими характеристиками (ознаками), які не впливають одна з іншої та не поєднані між собою.

Тож, якщо спірне майно боржника (корпоративні права) є неліквідним, дохід від його реалізації істотно не вплине на задоволення вимог кредиторів і таке майно підлягає виключенню з ліквідаційної маси саме на підставі частини другої статті 132 КУзПБ.

Детальніше з текстом постанови від 30.08.2022 у справі № 903/6/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106303988>.

IV. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Щодо заміни позивача його правонаступником у спорі про визнання недійсними результатів аукціону з продажу майна банкрута, який розглядається в межах справи про банкрутство за правилами ГПК України

З урахуванням специфіки регулювання КУзПБ провадження у справі про банкрутство справа про банкрутство є основною, а справи про вирішення спорів за правилами ГПК України розглядаються в межах справи про банкрутство, і такий розгляд є похідним від справи про банкрутство. Тож при розгляді спорів згідно зі статтею 7 КУзПБ за участю кредитора і за наявності підстав для заміни кредитора у такому провадженні має з'ясуватися те, чи здійснено заміну такого кредитора в основній справі про банкрутство.

Вирішення відповідного процесуального питання на підставі доказів та доводів, завдяки яким має бути встановлено наявність правових підстав, передбачених статтями 512, 514 ЦК України, для заміни первісного кредитора новим кредитором та здійснено процесуальне правонаступництво у справі про банкрутство в порядку статті 43 КУзПБ, мало б передувати вирішенню питання про заміну позивача у справі про визнання недійсними результатів аукціону з продажу майна банкрута.

Детальніше з текстом постанови від 26.07.2022 у справі № 910/12257/13 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105571667>.

Щодо участі в судовому процесі відокремленого підрозділу ДПС України, утвореного без статусу юридичної особи

За частиною другою статті 21-1 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» територіальні органи центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, утворюються без статусу юридичної особи та є органами державної влади.

Ураховуючи приписи частини другої статті 21-1 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», частини першої статті 45, частини другої статті 4 ГПК України, статті 1 КУзПБ, а також Положення про Державну податкову службу України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 227, та Положення про Головне управління ДПС у Тернопільській області, затверджене наказом ДПС України від 12.11.2020 № 643, ГУ ДПС у Тернопільській області є відокремленим підрозділом ДПС України, яке хоч і утворене без статусу юридичної особи, однак є органом державної влади (податковим органом, органом стягнення) та може бути стороною в судовому процесі.

Детальніше з текстом постанови від 31.08.2022 у справі № 921/574/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106130330>.

Щодо оскарження особою, яка заявила грошові вимоги до боржника, грошових вимог іншого кредитора у справі про неплатоспроможність фізичної особи

У справі про банкрутство коло осіб, які мають право оскаржити судові рішення, звужено до учасників такої справи задля попередження необґрунтованого втручання інших осіб, які не є учасниками справи, у хід процедури банкрутства.

Відповідно до частини першої статті 122 КУзПБ подання кредитором грошових вимог до боржника та їх розгляд керуючим реструктуризацією здійснюються в порядку, визначеному цим Кодексом для юридичних осіб.

Законодавством про банкрутство для конкурсних кредиторів встановлений більш складний порівняно з іншими учасниками справи порядок набуття статусу учасника провадження у справі про банкрутство, який (статус) наділяє такого учасника повним обсягом процесуальної дієздатності, в тому числі правом оскаржувати судові рішення, дії боржника, розпорядника майном, керуючого санацією, ліквідатора, звертатися про визнання недійсними угод боржника тощо.

Набуття такого статусу остаточно формалізується ухвалою суду про визнання вимог кредитора.

Лише після вчинення всіх передбачених КУзПБ (стаття 45) дій, прийняття судом відповідної ухвали про повне або часткове (частина шоста статті 45, стаття 47 КУзПБ) визнання його вимог кредитор набуває статусу учасника провадження у справі про банкрутство та повну процесуальну дієздатність (здатність особисто здійснювати процесуальні права та виконувати свої обов'язки в суді (стаття 44 ГПК України)).

Кредитори (в розумінні абзацу десятого частини першої статті 1 КУзПБ, окрім тих, які ініціювали провадження у справі про банкрутство) з моменту подання заяви, передбаченої абзацом першим частини першої статті 45 КУзПБ, можуть скористатися правами, встановленими абзацом першим частини шостої названої статті, та правом оскарження судових рішень у справі про банкрутство як особи, які не брали участі у справі (частина перша статті 254 ГПК України), якщо суд вирішив питання про їхні права, інтереси та (або) обов'язки.

Тож, переглядаючи в апеляційному порядку ухвалу суду першої інстанції, суд має надати оцінку правовому статусу заявника апеляційної скарги у справі (з'ясувати, чи набув він статусу кредитора у справі), наявності у нього права на апеляційне оскарження ухвали суду першої інстанції в контексті впливу цього судового рішення на права, інтереси та (або) обов'язки заявника апеляційної скарги.

Детальніше з текстом постанови від 14.07.2022 у справі № 918/806/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105268798>.

Щодо перегляду ухвали господарського суду про визнання кредиторських вимог за нововиявленими обставинами з підстав відсутності у кредитора права на звернення із заявою про визнання його кредиторських вимог до боржника

Наявність та можливість особою реалізувати право на звернення із заявою (позовом, скаргою) до господарського суду (процесуальна право та дієздатність) 30 Рішення, внесені до ЄДРСР, за липень – серпень 2022 року

мають першочергове (первинне) значення для подальшого переходу суду до розгляду справи – порушеного у заяві (позові, скарзі) питання по суті, оскільки відсутність цього права виключає розгляд судом по суті порушених в заяві (скарзі, позові) питань.

Тож обставини виключення кредитора як юридичної особи, зареєстрованої за правилами Британських Віргінських островів (Закону про комерційні компанії 2004 року), з Реєстру компаній Британських Віргінських островів та припинення його як юридичної особи у розумінні процесуальної дієздатності у господарському процесі (стаття 44, пункт 1 частини першої статті 226 ГПК України) належать до нововиявлених обставин, що є підставою для перегляду та скасування за нововиявленими обставинами судового рішення про визнання вимог такого кредитора до боржника.

Детальніше з текстом постанови від 30.08.2022 у справі № 904/5417/18 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106150204>.

[Щодо права особи, яка ініціювала відкриття провадження у справі про банкрутство, на оскарження в апеляційному і касаційному порядку ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство](#)

Звернення кредитора до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство, по суті, є реалізацією кредитором права на судовий захист власних майнових прав за відсутності належного виконання грошового зобов'язання боржником.

Особа, яка ініціювала провадження у справі про банкрутство, має право на оскарження як в апеляційному, так і касаційному порядку ухвали суду першої інстанції про відкриття провадження у справі про банкрутство, навіть у випадку відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство за її заявою, оскільки це судові рішення стосується її прав, інтересів та (або) обов'язків.

Крім того, така особа має право оскаржити ухвалу про відкриття провадження у справі про банкрутство в повному обсязі, тобто як в частині, в якій їй відмовили у визнанні вимог, так і в частині вимог інших кредиторів, вимоги яких визнали, оскільки вимоги інших кредиторів, які приєдналися до заяви, по суті, є конкуруючими з вимогами.

Оскарження та перегляд ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство в повному обсязі в судах апеляційної та касаційної інстанцій як одного процесуального документа приведе до процесуальної економії часу у випадку скасування ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство судом вищої інстанції, а також до неможливості повторного звернення нових кредиторів (правонаступників) до боржника у майбутньому з цього питання.

Детальніше з текстом постанови від 16.08.2022 у справі № 910/5335/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105767620>.

Огляд правових позицій Верховного Суду щодо застосування положень Кодексу України з процедур банкрутства. Рішення, внесені до ЄДРСР, за липень – серпень 2022 року / Упоряд.: управління забезпечення роботи судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС. Київ, 2022. – 31 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua